

розслідувань (фінансової поліції). Треба визнати, що сучасна система фінансового контролю практично не виконує попереджувально-профілактичної функції. Вона здебільшого констатує порушення, але в ній відсутні інструменти для їх попередження. Службі необхідно не констатувати фінансові порушення, а активізувати функцію попередження фінансових порушень, застосувати превентивні заходи з метою недопущення вчинення фінансових порушень у подальшому. Необхідно проводити переорієнтацію роботи Служби фінансових розслідувань (фінансової поліції) у межах ризикоорієнтованої системи, зайняття чіткої позиції щодо зміщення акцентів від кількості перевірок (контрольних заходів) до їхньої якості. Крім того, на нашу думку, одним з найголовніших показників діяльності Служби є відшкодування виявлених порушень з метою недопущення розтрати державних коштів, своєчасне притягнення винних осіб до відповідальності.

І найголовніше, Служба фінансових розслідувань України (фінансова поліція) повинна стати механізмом ефективного державного фінансового контролю, а не важелем для тиску на бізнес-інтересах окремої групи осіб.

По-п'яте, важливим питанням підвищення якості контрольних заходів є впровадження сучасних інформаційних технологій у роботу Служби фінансових розслідувань України (фінансової поліції). Для ефективної діяльності фінансової поліції необхідно створити єдину для всіх структурних підрозділів інтегровану базу даних, пов'язану з паспортизацією результатів контрольних заходів. Це питання не просте й вимагає певних витрат, але без нього не можна буде зробити глибокого та всебічного аналізу результатів роботи фінансової поліції, визначити якість результатів і напрями її підвищення.

Для того щоб фінансовий контроль був більш впорядкованим і прозорим для суспільства, Службі фінансових розслідувань України (фінансовій поліції) необхідно буде розробити та впровадити загальнодержавну систему обліку результатів діяльності всіх структурних підрозділів. Також пропонується ввести загальний моніторинг зведених даних про виявлені порушення фінансової дисципліни й відшкодовані державі збитки. У цілях вирішення цієї проблеми необхідно розробити єдину систему моніторингу фінансових операцій, ревізійні стандарти, методики проведення й критерії узагальнення контрольних заходів.

По-шосте, у діяльності Служби фінансових розслідувань України (фінансової поліції) домінуючим видом (у часовому розрізі здійснення) необхідно визначити попередній контроль, що дозволить значною мірою попереджувати правопорушення, запобігати фінансовим злочинам. Особливо важливе місце займають при цьому аналітичні функції й, насамперед, функції аналізу й експертизи проектів бюджетів, програм та інших фінансових законів і нормативних актів (особливо на обласному, місцевому рівнях) [2].

Враховуючи викладене, варто зазначити, що на

сьогодні ми не можемо повністю перенести досвід організації державного контролю в розвинутих країнах світу у вітчизняну практику з причин недостатнього розвитку національної системи державного управління; відсутності стратегії розвитку національної економіки та не визначення основних завдань органів державного контролю в контексті її розвитку.

Враховання зазначених положень щодо Служби фінансових розслідувань (фінансової поліції) позитивно вплине на динаміку економічного зростання в Україні й підвищать соціальну та політичну стабільність у державі на сучасному етапі реформи, коли основним мотивом економічної політики стає безпосередня орієнтація держави на зростання добробуту народу, на активізацію підприємництва, на посилення ринкових регуляторів у стимулюванні відродження національної економіки. Крім того, створення єдиного органу державного фінансового контролю - Служби фінансових розслідувань України (фінансової поліції) вирішить одну з нагальних проблем української правоохоронної системи - дублювання функцій правоохоронних органів у сфері боротьби з економічною злочинністю.

Література

1. Бардаш С.В. Про доцільність централізації державного контролю в Україні [Електронний ресурс] / С.В. Бардаш. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Menedzhment/2009_12/Bardach.htm. - Національна бібліотека України ім. Вернадського.
2. Басанцов І.В. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки України / І.В. Басанцов - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/bitstream/123456789/3916/1/piprbsu_34.pdf. - Національна бібліотека України ім. Вернадського.
3. Басанцов І.В. Державний фінансовий контроль: регіональні аспекти: монографія / І.В. Басанцов. - К.: Вид. дім "Корпорація", 2006. - 234 с.
4. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: Монографія. / Н.Г. Виговська - Житомир: ЖДТУ, 2008. - 532 с.
5. Дрозд І.К. Контроль економічних систем: Монографія. / І.К. Дрозд - К.: Імекс-ЛТД, 2004. - 312 с.
6. Скоропад І.С., Пахолок Н.І. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування / І.С. Скоропад, Н.І. Пахолок // Науковий вісник НЛТУ України. - 2011. - Вип. 21.3. - С. 263-268.
7. Фінансовий контроль бюджетних ресурсів: Монографія / Є.В. Мних, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.; за заг. ред. Є.В. Мниха. - К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2008. - 186 с.

*Лазарева Н.С.
аспірант кафедри
адміністративного права та
адміністративної діяльності ОВС
ОДУВС
Надійшла до редакції: 09.06.2013*

УДК 347.73:351.74

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Солошкіна І. В.

Функціонування економіки будь-якої держави пов'язано з безперервним рухом грошових потоків. Цей рух повинен бути системним, безперешкодним і забезпеченим.

ченим надійними механізмами. Тому будь-яка держава прагне до побудови фундаментальних ринків фінансових послуг, де функціонують подібні механізми, які часто

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

називають і фінансовими посередниками, і фінансовими інститутами, і суб'єктами або учасниками ринків фінансових послуг, і фінансовими установами [1, 3].

Розвиток ринків фінансових послуг а відтак і фінансових установ, що спостерігається в Україні протягом останнього часу, має наслідком створення значної кількості фінансових інституцій різних видів і форм.

Актуальність наукового дослідження зумовлюється об'єктивною необхідністю визначення поняття фінансової установи; виявленням проблем у процесі реорганізації та ліквідації фінансових установ з метою вироблення пропозицій для забезпечення ефективного правового регулювання відносин у фінансовій сфері; впровадження дієвого механізму попередження неправомірних дій учасників ринків фінансових послуг, починаючи з моменту їх реєстрації, що може мати результатом ліквідацію юридичної особи в разі визнання судом недійсною державної реєстрації фінансової установи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути.

Питання правового регулювання реорганізації та ліквідації фінансових установ не отримали належного окремого висвітлення в працях, присвячених організації й діяльності фінансових установ. Наявна науково-теоретична база складається з праць, які присвячені публічно-правовим аспектам функціонування фінансових установ (Л.К. Воронова, А.А. Нечай, І.А. Шамрай і ін.).

Ринок фінансових послуг постає як сфера діяльності учасників ринку фінансових послуг. Відповідно до Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [2] учасниками ринку фінансових послуг є суб'єкти підприємницької діяльності, які мають право здійснювати діяльність із надання фінансових послуг на території України, та споживачі таких послуг.

Основними учасниками ринку фінансових послуг є фінансові посередники, які мають різний правовий статус. Фінансові послуги, як правило, надають фінансові установи.

Слід відмітити той факт, що законодавство України оперує такими термінами як: "фінансова установа", "фінансово-кредитна установа", "фінансово-кредитна організація". Однак, як влучно зазначає в дисертаційному дослідженні І.А. Шамрая, така кількість вживаних понять і розмаїття їх визначень пояснюється наявністю в Україні великої кількості державних органів, уповноважених на здійснення нормотворчої діяльності. Деякі з наведених понять використовуються взагалі без визначення. Можливо, це й спричиняє використання науковцями широкого спектру понять, більшість з яких мають не юридичний, а економічний зміст [1, 13].

У науковій юридичній літературі фінансові установи, згідно з їх науковим обґрунтуванням, - це установи, організації, які входять до складу фінансової системи країни, здійснюють операції з фінансовими ресурсами чи регулюють фінансові зв'язки [3, 534].

Чинне правове поле також дає визначення поняття фінансової установи. Зокрема, ст. 1 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [2], зміст якого регулює відносини, що виникають між учасниками ринків фінансових послуг під час здійснення операцій з надання фінансових послуг, дає чітке визначення поняття фінансової установи. Під останньою законодавець пропонує розуміти юридичну особу, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції),

пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди й компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, - інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг (стаття 1 Закону).

Частину другу вказаної вище статті було доповнено згідно з Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення єдиної системи державної реєстрації юридичних осіб" [4], у результаті чого було законодавчо визначено, що внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, яка є фінансовою установою, здійснюється на підставі витягу про її виключення з державного реєстру фінансових установ за формою, встановленою відповідним органом державного регулювання ринків фінансових послуг, та інших документів, перелік яких встановлений законом для державної реєстрації юридичних осіб.

Положеннями Закону України "Про внесення змін до Митного кодексу України" до наданого вище визначення були внесені доповнення, які встановили, що не є фінансовими установами (не мають статусу фінансової установи) незалежні фінансові посередники, що надають послуги з видачі фінансових гарантій у порядку та на умовах, визначених Митним кодексом України [5].

Відносини, що виникають у зв'язку з функціонуванням фінансових ринків і наданням фінансових послуг споживачам, регулюються Конституцією України [6], Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", іншими законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг, а також прийнятими згідно з цими законами нормативно-правовими актами. До таких можемо віднести: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Митний кодекс України, Закон України "Про господарські товариства", Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" та інші. Зазначимо, що вказаний перелік нормативно-правових актів, покликаних врегулювати відносини, що виникають у зв'язку з функціонуванням фінансових ринків і наданням фінансових послуг споживачам, не претендує на вичерпність.

У правовому регулюванні реорганізації та ліквідації фінансових установ наявні значні прогалини, які доцільно вивчити й проаналізувати.

Термін "реорганізація" Цивільний кодекс України [7] не вживає, разом з тим його використано в ст. 59 Господарського кодексу України [8], ст. 19 Закону України "Про господарські товариства" [9], ст. 33 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" [10], ст. 13 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [2].

Повністю поділяючи точку зору О. Кібенко, зазначимо, що цей термін уже давно вживають у правовій доктрині й практиці, використовують в установчих документах, і тому спроба викреслити його з правового обігу не матиме швидкого успіху [11, 18].

Відповідно до ст. 13 Закону України "Про фінансові

послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [2] реорганізація та ліквідація фінансових установ відбуваються з додержанням вимог відповідних законів України й нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ і ринків фінансових послуг.

На превеликий жаль, диспозиція згаданої статті не вбачає відповіді на питання, який саме порядок встановлений чинним законодавством.

Отже, на нашу думку, таке формулювання не дає чіткої відповіді на питання порядку реорганізації та ліквідації фінансових установ, що безумовно потребує додаткового наукового дослідження. Своєю чергою, Закон про фінансові послуги не містить норми, яка б однозначно стверджувала, що особливості реорганізації й ліквідації фінансових установ повинні встановлюватися законом. Законодавство має встановлювати особливі, більш конкретизовані вимоги до процедури припинення, зокрема реорганізації та ліквідації фінансових установ.

Як свідчить практика діяльності фінансових установ і розвиток законодавства, Цивільний кодекс України не спроможний передбачити універсальний порядок реорганізації та ліквідації всіх юридичних осіб [12, 3]. З метою врегулювання вказаних відносин вбачається необхідним: внести зміни до ст. 13 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [2] і викласти в наступній редакції: “Особливості реорганізації та ліквідації фінансових установ встановлюються відповідними законами України”.

Юридичними підставами добровільного припинення фінансової установи є ініціатива власника цього суб’єкта чи уповноважених ним органів або передбачені законом чи установчими документами обставини (наприклад, у зв’язку із закінченням строку, на який він створювався, чи в разі досягнення мети, заради якої його було створено). Припинення фінансової установи, як суб’єкта права, означає й припинення її діяльності з надання фінансових послуг і виключення її з Державного реєстру фінансових установ у порядку, встановленому законодавством.

Припинення діяльності фінансової установи здійснюється шляхом її реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. Процедури реорганізації та ліквідації можуть здійснюватися як у добровільному, так і в примусовому порядку.

Примусова ліквідація фінансової установи провадиться:

а) у разі скасування державної реєстрації у випадках, передбачених законом. Скасування державної реєстрації позбавляє фінансову установу статусу юридичної особи і є підставою для вилучення її з Державного реєстру фінансових установ. Фінансова установа як юридична особа вважається ліквідованою з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців запису про припинення його діяльності;

б) на підставі судового рішення щодо припинення фінансової установи, що не пов’язано з банкрутством фінансової установи, у випадках, передбачених ч. 2 ст. 38 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” [10]:

- визнання недійсним запису про проведення державної реєстрації через порушення закону, допущені при створенні юридичної особи, які не можна усунути;

- провадження нею діяльності, що суперечить установчим документам, або такої, що заборонена законом;

- невідповідність мінімального розміру статутного

фонду юридичної особи вимогам закону;

- неподання протягом року органам державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону;

- наявність в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців запису про відсутність юридичної особи за вказаним її місцезнаходженням;

в) на підставі рішення господарського суду в порядку, встановленому Законом України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” [13].

Положення про внесення інформації щодо фінансових компаній до Державного реєстру фінансових установ і встановлення вимог до облікової та реєструючої системи фінансових компаній [14] розроблене відповідно до Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [2], Положення про Державний реєстр фінансових установ, затвердженого розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 року за № 41 [15], та інших актів законодавства, які регламентують відносини, що виникають у сфері надання фінансових послуг.

Механізм ліквідування юридичних осіб в Україні, до яких належать і фінансові установи, визначається ст. 110, 111 Цивільного кодексу України [7]. Відповідно до цих статей фінансова установа ліквідується: 1) за рішенням її учасників або органу фінансової установи, уповноваженого на це установчими документами, зокрема у зв’язку із закінченням строку, на який було створено фінансову установу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами; 2) за рішенням суду про визнання судом недійсною державну реєстрацію фінансової установи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, установлених законом [16, 75].

Вимога про ліквідацію юридичної особи в разі визнання судом недійсною державну реєстрацію фінансової установи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, може бути пред’явлена до суду органом, що здійснює державну реєстрацію, а також учасником фінансової установи. Рішенням суду про ліквідацію фінансової установи на його учасників або орган, уповноважений установчими документами приймати рішення про ліквідацію фінансової установи, можуть бути покладені обов’язки щодо проведення ліквідації фінансової установи.

Ліквідаційна комісія після закінчення строку для пред’явлення вимог кредитором складає проміжний ліквідаційний баланс, який містить відомості про склад майна фінансової установи, що ліквідується, перелік пред’явлених кредитором вимог, а також про результати їх розгляду. Проміжний ліквідаційний баланс затверджується учасниками фінансової установи або органом, який прийняв рішення про ліквідацію фінансової установи. Виплата грошових сум кредиторам фінансової установи, що ліквідується, провадиться в порядку черговості, встановленої ст. 112 Цивільного Кодексу [7], відповідно до проміжного ліквідаційного балансу, починаючи від дня його затвердження, за винятком кредиторів четвертої черги, виплати яким провадяться через один місяць з дня затвердження проміжного ліквідаційного балансу. У разі недостатності у фінансової установи, що ліквідується, грошових коштів для задоволення вимог

кредиторів ліквідаційна комісія здійснює продаж майна фінансової установи.

Після завершення розрахунків з кредиторами ліквідаційна комісія складає ліквідаційний баланс, який затверджується учасниками фінансової установи або органом, що прийняв рішення про ліквідацію фінансової установи.

Майно фінансової установи, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається її учасникам, якщо інше не встановлено установчими документами фінансової установи або законом.

Фінансова установа є ліквідованою з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про припинення її діяльності [16, 75-76].

Підбиваючи підсумок наукового дослідження питання, присвяченого порядку реорганізації та ліквідації фінансових установ, акцентуємо увагу на практиці діяльності фінансових установ і необхідності подальшого розвитку законодавства, яке наразі не спроможне передбачити універсальний порядок реорганізації та ліквідації фінансових установ. У правовому регулюванні реорганізації та ліквідації фінансових установ наявні значні прогалини, що потребують негайного вирішення на законодавчому рівні. Разом з тим, законодавство має встановлювати особливі, більш конкретизовані вимоги до процедури припинення, зокрема реорганізації та ліквідації фінансових установ.

Література

1. Шамрай І.А. Правові основи створення фінансових установ в Україні та ліцензування їх операцій: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Ірина Анатоліївна Шамрай. - К., 2007. - 220 с.

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Верховна Рада України; Закон від 12.07.2001 № 2664-III // Офіційний вісник України від 23.08.2001 — 2001 р., № 32, стор. 82, стаття 1457, код акту 19665/2001.

3. Енциклопедія банківської справи України / Голова ред. кол. В.С. Стельмах. - К.: Молодь, Ін Юре, 2001. - 680 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення єдиної системи державної реєстрації юридичних осіб: Верховна Рада України; Закон від 23.09.2010 № 2555-VI // Відомості Верховної Ради України від 11.02.2011 — 2011 р., № 6, стор. 165, стаття 41.

5. Про внесення змін до Митного кодексу України: Верховна Рада України; Закон від 19.09.2013 № 588-VII // Офіційний вісник України від 01.11.2013 — 2013 р., № 82, стор. 30, стаття 3023, код акту 69331/2013.

6. Конституція України. Конституція України. При-

йнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - ст. 141 із змінами.

7. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40. - Ст. 356.

8. Господарський кодекс України: 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України від 02.05.2003 — 2003 р. - № 18. - Ст. 144.

9. Про господарські товариства: Верховна Рада України; Закон від 19.09.1991 № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України від 03.12.1991 — 1991 р. - № 49. - Ст. 682.

10. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Верховна Рада України; Закон від 15.05.2003 № 755-IV // Відомості Верховної Ради України від 08.08.2003 — 2003 р. - № 31. - Ст. 263.

11. Кібенко О. Реорганізація АТ: "гра за новими правилами" / О. Кібенко // Юридична газета. - 2004. - № 6 (18). - [Електронний ресурс]: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/609/>.

12. Вітка Ю.В. Актуальні питання реорганізації фінансових установ (на прикладі недержавних пенсійних фондів) / Ю.В. Вітка // [Електронний ресурс]: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./naukma/law/2010_103/20_vitka_yu_v.pdf

13. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Верховна Рада України; Закон від 14.05.1992 № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України від 04.08.1992 — 1992 р. - № 31. - Ст. 440.

14. Про затвердження Положення про внесення інформації щодо фінансових компаній до Державного реєстру фінансових установ та встановлення вимог до облікової та реєструючої системи фінансових компаній: Держфінпослуг; Розпорядження, Положення, Форма типового документа від 05.12.2003 № 152 // Офіційний вісник України від 23.01.2004 — 2004 р., № 1, стор. 181, стаття 17, код акту 27373/2004.

15. Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ: Держфінпослуг; Розпорядження, Положення, Форма типового документа від 28.08.2003 № 41 // Офіційний вісник України від 03.10.2003 — 2003 р., № 38, стор. 193, стаття 2048, код акту 26397/2003.

16. Горбач Л.М., Каун О.Б. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2006. - 436 с.

Солошкіна І. В.

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного

університету імені В.Н. Каразіна

Надійшла до редакції: 08.05.2013